

Stadsregioner som demos i Sverige?

Anders Lidström, Niklas Eklund & Kerstin Westin

Abstract

Could city-regions, i.e. core cities with a commuting hinterland, function as demos and units for regional governance in Sweden? This question is explored through the application of four criteria, mainly generated from communitarian theory. In order to function as a demos, a city-region should be a functional region, citizens should identify with, and be politically oriented towards the city-region and introducing an elected government for the city-region should have popular support. These criteria are tested in two city-regions of different sizes – Göteborg and Umeå – using representative citizen surveys. The analysis indicates that all four criteria are met in both city-regions, but more distinctively in the Göteborg region. As an example, a regional reform in Sweden is outlined, with nine city-regions and 3-4 rural regions. However, it is concluded that it is unlikely that more fundamental reforms will take place, due to the strong position of current municipalities and county/regional governments.

Stadsregioner som politisk utmaning¹

Urbaniseringsprocessen i vårt land, men även i andra väst- och nordeuropeiska stater, befinner sig sedan 1970-talet i en post-industriell fas (Nilsson 2011a, 2011b). Under denna epok är det främst städernas arbetsmarknader och livsmiljöer, universitetsorternas kunskapsmiljöer samt vissa rekreationsvärden som lockar till inflyttning. Detta skiljer sig från industrisamhällets urbanisering, som drog arbetskraft från landsbygden till industriorterna, och den urbanisering som hängde samman med den offentliga sektorns expansion, som framför allt gynnade kommunernas centralorter. Den samtida urbaniseringen är dessutom så kraftfull att expansionen sker i form av regionförstoring, dvs. att hela stadsregioner, snarare än bara städerna, växer. När pendlingsmöjligheterna förbättras och bostadskostnaderna i centrala lägen skjuter i höjden blir

1 Artikeln har skrivits inom ramen för forskningsprojektet "Svenska stadsregioner: Demokrati, lokalt medborgarskap och politiska institutioner", finansierat av Riksbankens Jubileumsfond 2009–11.

Anders Lidström och Niklas Eklund är verksamma vid Statsvetenskapliga institutionen, Umeå universitet. Kerstin Westin är verksam vid Institutionen för geografi och ekonomisk historia, Umeå universitet. E-post: anders.lidstrom@umu.se, niklas eklund@umu.se, kerstin.westin@umu.se

det allt vanligare att man bor i en kommun och arbetar i en annan. Därmed blir även krans- och förortskommunerna vinnare. För den centrala staden innebär tyngdpunktsförskjutningen mot stadsregioner ett ökat beroende av kommuner i omlandet. I allt mindre utsträckning klarar man av att hantera stadens utmaningar på egen hand.

Regionförstoringen innebär att framför allt de större lokala arbetsmarknadsområdena² expanderar. Stockholms lokala arbetsmarknadsområde omfattade 27 kommuner år 1990, 37 kommuner år 2010 och beräknas bestå av 52 kommuner år 2030.³ Men även medelstora städernas arbetsmarknadsområden växer. Ett exempel är Karlstad, vars lokala arbetsmarknad år 1990 bestod av fem kommuner, hade ökat till nio år 2010 och förväntas omfatta 13 kommuner år 2030. Enligt en uppskattning förväntas 63 procent av svenskarna år 2030 bo i någon av de tre största stadsregionerna och nära 80 procent i någon av de åtta största. Sverige håller definitivt på att förändras från ett glesbebyggt landsbygdsland med småstäder till att bli allt mer urbaniserat och stadsregionalt.

Stadsregionerna utgör inte bara i allt högre grad de befolkningsmässiga tyngdpunkterna i Sverige. De framhålls också i ekonomisk teoribildning som centrala för ekonomisk utveckling och konkurrenskraft. Det är i stadsregionerna som specialisering och kompetens kan nå en kritisk nivå och samverkan mellan kreativa människor kan skapa nya innovationer (Jacobs 1969, 1984). Stadsregionerna representerar en form av klustring som befrämjar ekonomisk utveckling (Krugman 1991, Storper 1997). Humankapitalets koncentration har därvid avgörande betydelse (Andersson 1985, Florida 2002, 2005).

Stadsregionernas allt större befolkningsmässiga och ekonomiska betydelse representerar en skalförskjutning från det kommunala till det stadsregionala som potentiellt undergräver kommunernas ställning som demos för att hantera lokalsamhällets kollektiva problem. I stadsregionerna har kopplingen mellan det lokala medborgarskapet, hanteringen av de kollektiva problemen och de politiska institutionernas utformning försvagats. Det finns risk för att medborgarnas platsanknytning blir otidigare. Samtidigt förblir de lokala demokratiska rättigheterna och skyldigheterna knutna till boendekommunen, såsom rösträtt i kommunalval och betalning av kommunalskatter. Allt fler kollektiva problem och behov i stadsregionerna sträcker sig emellertid över kommungränsen, t.ex. bostadsförsörjning, kollektivtrafik, brandförsvaret, vatten och avlopp. Planmonopolet är knutet till kommunen trots att markens användning

2 Uppgifterna om lokala arbetsmarknadsområden följer SCB:s definition. Arbetsmarknadsregionernas omfattning 2030 bygger på en prognos utförd av Nutek, se Nutek (2006).

3 Uppgifter i detta papper om den förväntade befolkningen i kommunerna år 2030 bygger på en befolkningsprognos för landets kommuner, utförd av SCB 2014 på uppdrag av TCO. Se <http://www.tco.se/Aktuellt/Pressmeddelande/2014/Nacka-Vallentuna-och-Botkyrka-vaxer-snabbast-i-Sverige/Eftersom-prognoserna-paverkas-av-de-utgangsantaganden-som-gors-kan-de-skilja-sig-fran-lokala-befolkningsframskrivningar>. Det bör också understrykas att prognoser inte alltid motsvarar det som sedan blir det faktiska utfallet.

och inte minst bostadsbyggandet allt mer blir en angelägenhet för hela stadsregionen. I dessa regioner utnyttjar medborgarna i allt högre grad kommunal service i andra kommuner än hemkommunen, ibland efter överenskommelser mellan kommunerna. I synnerhet i de större stadsregionerna utförs dessutom en allt större del av tidigare offentlig välfärdsservice av privata företag på entreprenad vilket ytterligare försvagar kommunens koppling till sina medborgare som tillhandahållare av service.

De demos som existerar i det svenska politiska systemet är dåligt anpassade till att med demokratisk legitimitet hantera den stadsregionala utmaningen. Kommunerna slår vakt om sin ställning samtidigt som län, landsting och regioner sällan följer pendlingsområdenas utbredning. I den mån det finns stadsregionala politiska beslutsenheter är dessa indirekt valda med svag legitimitet. Det råder helt enkelt dålig överensstämmelse mellan de existerande politiska institutionerna och de funktionella regioner som stadsregionerna utgör, såsom dessa kommer till uttryck i ekonomisk verksamhet och människors rörelsemönster.

I tidigare skeden av svensk lokalpolitisk historia har den bristande överensstämmelsen mellan politisk indelning och funktionella regioner justerats genom att territoriella reformer genomförts. De omfattande kommunsammanslagningarna 1952 och 1974 syftade bl.a. till att skapa kommuner som var bättre utformade för det bilburna samhällets rörelsemönster. Geografisk centralortsteori användes som grund för att identifiera hur de nya kommungränserna skulle dras (SOU 1961:9, Widberg 1979). De regionreformer som diskuterats under senare år kan också delvis ses som anpassningar till att den gamla länsindelningen överspelats av en allt mer omfattande pendling över länsgränserna (Ansvarskommittén 2007, Indelningskommittén 2016).

Stadsregionernas ökade betydelse som funktionella regioner är en internationell företeelse men det har trots detta visat sig svårt att inrätta direktvalda beslutsorgan för hela stadsregioner (Kübler & Heinelt 2006, Kantor & Savitch 2010, Lefèvre & Weir 2012). Man skulle annars kunna tänka sig att just sådana organ skulle behövas idag och i framtiden för att på ett politiskt legitimt sätt hantera alla de frågor som kan vara gemensamma i stadsregionen, t.ex. miljöproblem, kollektivtrafik, bostadsplanering, infrastrukturutveckling och kanske även samordnad offentlig service inom vissa områden. Förslag om att inrätta direktvalda beslutsenheter för stadsregioner har lanserats i många länder, men har nästan undantagslöst avvisats. I t.ex. Frankrike har främst kommuner i storstadsområdena motarbetat sådana förslag och i Storbritannien avskaffade Thatcherregeringen Metropolitan Counties och Greater London Council i brittiska storstadsområden under 1980-talet. Även medborgarna har varit tveksamma. Förslag om att inrätta sådana organ har avvisats i folkomröstningar i bl.a. nordöstra Storbritannien, Brandenburg/Berlin och Nederländerna. Ett undantag utgör dock inrättandet av Greater London Authority år 2000. I de

flesta stater, och även i Sverige, finns i stället ett omfattande samarbete mellan kommunerna inom stadsregionerna (Lefèvre 1998, Sellers & Hoffman-Martinot 2009, Savitch & Vogel 2009, Feiock 2013). Även om sådana samarbetsorgan kan vara effektiva när det gäller att samordna verksamheter har de svag legitimitet eftersom deras beslutsfattare inte utses direkt av medborgarna. Det innebär bl.a. att det inte finns några instrument för att direkt utkräva ansvar av dessa. Medborgare som vill avsätta beslutsfattarna och ersätta dessa med andra får göra detta genom att utse andra politiker i den egna kommunen, som sedan i sin tur byter ut de som beslutar om de samordnade verksamheterna.

Frågan om att inrätta direktvalda beslutsenheter för stadsregioner har inte seriöst prövats i den svenska politiska debatten. En anledning är säkert de starka institutionella bindningar som råder i förhållande till existerande sub-nationella enheter. Dessa enheters position skulle urholkas om direktvalda beslutsorgan infördes i stadsregionerna. Inte heller Ansvarskommittén, som hade till uppgift att genomgripande genomlysna fördelningen av uppgifter mellan olika institutionella nivåer i samhället prövade frågan seriöst (Ansvarskommittén 2007). Kommuner men även landsting och regioner, skulle kunna behöva maka åt sig för att bereda plats åt beslutsorgan för stadsregioner. Motsvarande motstånd har noterats i andra länder (Lefèvre 1998). Just för att det finns så starka institutionella intressen i frågan är det viktigt för samhällsforskningen att pröva vilken potential stadsregioner kan ha som demos i Sverige.

Syftet med denna artikel är att undersöka förutsättningarna för att etablera demokratiskt legitima beslutsenheter för stadsregioner i ett svenskt sammanhang.

Utgångspunkten för vår analys är teorier om demos och politisk styrning av stadsregioner. I nästa avsnitt utvecklar vi ett antal kriterier utifrån denna teoribildning till grund för en analys av stadsregionernas förutsättningar som demos. Detta följs sedan av en empirisk prövning av förekomsten av dessa kriterier i två stadsregioner som vi undersökt med hjälp av medborgarenkäter – Göteborgsregionen och Umeåregionen.

Stadsregioner som demos

Begreppet demos är centralt inom både demokratiforskningen och demokratins praktik genom att peka ut vilka människor som en specifik enhet för demokrati omfattar. Det har definierats som "the appropriate community for democracy" (Saward 1998). I flernivå-demokratien finns flera lager av demos – på lokal, regional, nationell och internationell nivå och på varje nivå har varje demos monopol på denna status. Trots att det är ett så centralt begrepp inom statsvetenskapen finns det emellertid inga generellt accepterade principer för hur en demos bör identifieras.

Något förvånande tillhandahåller heller inte demokratiteori några riktlinjer för hur man kan lösa "the boundary problem", dvs vilka medborgare som bör ingå i en given demos (Dahl 1970, 1989; Dahl & Tufte 1973, Whelan 1983), även om det understrukits att svaret bör vara förenligt med demokratiska principer (Ernman 2014). Bland forskarna har olika alternativ lanserats. Det snävaste har förespråkats av kommunitarister, som menat att demos bör motsvara det samhälle där invånarna har gemensamma kulturella drag, interagerar med varandra och har en kollektiv identitet. En sådan demos behöver sannolikt växa fram under en längre tid och ibland kan gränser i sig medverka till att de skapas (Briffault 1996). En liknande uppfattning förfäktas av de som menar att det måste finnas en kapacitet för ett demokratiskt agentskap för att demos ska vara möjligt. Detta innefattar förekomsten av både gemensamma uppfattningar i grundläggande frågor och en intern sammanhållning (List & Koenig-Achibugi 2010).

En liberal syn skulle i stället understryka att individens rättigheter bör vara utgångspunkten och mena att demos bör avgränsas av det territorium i vilket man kan utöva dessa rättigheter (Lowndes 1995). Att tillämpa detta kriterium i praktiken är emellertid inte så lätt eftersom demos utformning till en del avgör vilka rättigheter en individ har. Rätten att rösta om vilka representanter som skall fatta besluten är direkt beroende på vilken demos man råkar tillhöra. Rättigheterna kan dessutom variera mellan olika demos. Ett exempel är att vissa kommuner kan ge medborgarna rätt att välja serviceleverantör utanför den egna kommunen medan andra inte gör detta. Ännu mer vittomfattande och svårtillämpat kan demos bli om man följer Arrhenius (2005) förslag, att demos borde omfatta alla personer som berörs av specifika kollektiva beslut. Dels är det inte enkelt att avgränsa vilka som skall anses vara "berörda", dels kan demos se olika ut för olika kollektiva beslut. Kanske alla som pendlar in till Stockholm borde vara med och besluta om centrumplaneringen i Stockholm, och inte bara de som har rösträtt i kommunen. Ernman (2014) diskuterar som ett alternativ en "lika inflytande-princip" som utgår ifrån att alla som är underkastade politisk makt ska ha möjlighet att utse de som utövar denna makt. Detta förefaller dock bara vända på problemet eftersom det är förekomsten av en demos som är grunden för denna makt. Däremot är den tillämpbar på frågan om t.ex. papperslösas och andra icke-medborgares rätt till delaktighet i ett styre.

Det finns alltså inte något självklart svar på frågan om vad som är en demos och därmed heller inte ifall stadsregioner skulle kunna utgöra sådana. Vilka kriterier som väljs är avgörande. Med tanke på att både rättigheter och berördhet är svårhanterliga väljer vi därför att i första hand luta oss mot en kommunitär lösning på problemet. Vi måste dock tänja på ett av kriterierna, nämligen kravet på gemensamma kulturella drag. Detta skulle i praktiken begränsa demos till mindre enklaver och fungera diskriminerande i en modern mångkulturell

stadsregional kontext. Däremot är kommunitarismens krav på såväl interaktion som förekomst av en kollektiv identitet viktiga aspekter. Stadsregionen bör vara väl integrerad och sammanvävd, präglad av både omfattande interaktioner och förekomst av kollektiva problem och behov som berör hela stadsregionen. Medborgarna bör vidare identifiera sig med och känna sig hemmastadda i stadsregionen, och inte bara i den egna kommunen (Zimmerbauer 2011; Schmidt 2013).

Med tanke på att demos också ska vara enheter för att få till stånd demokratiska beslut bör emellertid dessa två kriterier kompletteras med ytterligare två som tydligare berör medborgarrollen i en demos. För det första bör medborgarna ha en politisk orientering som inte är begränsad till den egna kommunen utan bör sträcka sig över kommungränsen eller till stadsregionen som helhet (Lidström 2013). Detta kan innefatta ett intresse för politiska frågor som gäller stadsregionen men kan också avse olika typer av aktivism riktade mot förhållanden i andra kommuner. Det andra kriteriet är att beslutsorganet för hela stadsregionen bör ha folklig legitimitet (Roos & Lidström 2014). Detta förutsätter att det finns medborgerligt stöd för att inrätta sådana beslutsorgan.

Sammanfattningsvis innebär detta att vi kommer att använda fyra kriterier för att pröva stadsregionernas förutsättningar som demos:

- Stadsregionen är en funktionell region med omfattande inre interaktion och med kollektiva behov som gäller hela stadsregionen
- Medborgarna identifierar sig med och känner sig höra hemma i stadsregionen
- Medborgarna har en politisk orientering mot andra kommuner i stadsregionen och/eller mot stadsregionen som helhet
- Det finns medborgerligt stöd för att inrätta beslutsorgan för stadsregionen.

Metod och material

Ett metodologiskt problem vid analyser av stadsregioner är svårigheten att avgränsa deras territorier. Eftersom den inte är en formell beslutsenhet utan främst en funktionell region har den inga fastställda gränser som skiljer den från andra territorier. Snarast bör stadsregioner ses som inflytandesfärer runt en eller flera större städer. Tillhörigheten till stadsregionen är ganska uppenbar nära dessa städer men ju längre ut man kommer, desto svagare blir inflytandet. För att kunna studera dem bör därför någon slags demarkationslinje dras. Ett sätt att göra detta är via statistiskt identifierade lokala arbetsmarknadsområden. Sådana har numera identifierats i alla OECD-länder (Karlsson & Olsson 2006; OECD 2002). Problemet är emellertid att demarkationslinjerna är

instabila, eftersom de största stadsregionerna hela tiden växer (Sancton 2008). Ett annat alternativ är därför att låta stadsregioner avse det territorium i vilket det finns ett institutionaliserat samarbete mellan kommunerna kring stadsregionala uppgifter.

Två regioner med sådana institutionaliserade samarbeten har valts som grund för prövningen av stadsregionernas relevans som demos – Göteborgsregionen och Umeåregionen. De är olika stora och finns i olika delar av Sverige. Bägge utgör lokala arbetsmarknadsområden, även om Göteborgs lokala arbetsmarknadsområde sedan några år expanderat utöver det område som täcks av det institutionaliserade samarbetet mellan kommunerna. Göteborgsregionen har ca 970 000 invånare och omfattar 13 kommuner. Umeåregionen består av sex kommuner med totalt 150 000 invånare. Båda är monocentriska med en dominerande stad omgiven av kommuner av olika storlek. Göteborgsregionen är mer tätbefolkad och har en större urban kärna. Umeå är mer dominant i sin stadsregion med 80 procent av stadsregionens befolkning medan drygt hälften av de bosatta i Göteborgsregionen återfinns i Göteborgs stad. I strikt mening representerar dessa stadsregioner bara sig själva eftersom de inte valts på ett sätt som säkerställer att de är representativa för samtliga svenska stadsregioner. De resultat som genereras av studien kan emellertid ge en antydning om hur situationen ser ut i landet som helhet och kan framför allt användas som grund för hypoteser i kommande studier.

Den empiriska analysen bygger på dels offentlig statistik, dels på en medborgarundersökning som genomfördes i dessa bägge stadsregioner år 2009. En enkät distribuerades med post till 6 000 slumpmässigt utvalda medborgare i åldersintervallet 18–84 år. Den återsändes ifyllt av 3 200 av dem, vilket motsvarar 60 procents svarsfrekvens (jfr Lidström 2010).

Hur väl integrerade är stadsregionerna?

Ett första kriterium för att bedöma stadsregionernas relevans som politisk beslutsenhet är ifall dessa är funktionella regioner och om det finns kollektiva behov av stadsregional omfattning. Det finns inga självklara kriterier för avgränsning av funktionella regioner men som tidigare nämnts betraktas lokala arbetsmarknadsområden generellt vara en rimlig approximation av sådana. Även om den inte är den enda förekommande har SCBs modell för att beräkna lokala arbetsmarknadsområden hög acceptans. Modellen bygger på statistik om arbetskraftens pendling över kommungräns. Tillvägagångssättet är att först identifiera de större inpendlingskommunerna och därefter fastställa vilka kommuner som har en omfattande inpendling till dessa enligt vissa kriterier. Beräkningarna revideras årligen vilket gör det möjligt att fånga in stadsregionernas förändring över tid. Göteborgs lokala arbetsmarknadsområde bestod år 1990 av 15 kommuner, 2010 av 18 kommuner och beräknas enligt den tidigare

nämnda prognosen omfatta 34 kommuner år 2030. Umeås arbetsmarknadsområde är mer statistiskt. Det bestod av sex kommuner 1990 och förväntas inte ha ökat i omfattning fram till 2030. Även om bägge regionerna är avgränsade och integrerade arbetsmarknadsområden är expansionen mer påtaglig i Göteborgsregionen.

Ytterligare ett sätt att fånga in integrationen inom stadsregionerna är via medborgarnas aktiviteter. I den enkät som genomfördes ställdes frågor både om aktiviteter i andra kommuner än den man bor i och olika typer av anknytningar till andra kommuner i stadsregionen. Resultaten redovisas i tabell 1.

Tabell 1. Medborgarnas integration i stadsregionerna (procent)

Mobilitet: Gör följande i annan kommun i stadsregionen minst en gång per vecka	Göteborgsregionen	Umeåregionen
Arbetar/studerar	29,5	10,7
Gör större inköp av dagligvaror/livsmedel	19,1	8,0
Bedriver fritidsaktivitet	21,4	14,3
Anknytning: Har följande anknytning till annan kommun i stadsregionen		
Har tidigare bott i annan kommun	38,9	23,9
Har familj/släkt i annan kommun	56,1	44,7
Har nära vänner i annan kommun	54,2	36,6
Har minst en typ av mobilitet eller anknytning till annan kommun i stadsregionen	84,0	64,6

Anmärkning: Innan frågorna ställts har de kommuner som ingår i "Umeåregionen" respektive "Göteborgsregionen" presenterats för respondenterna.

I bägge stadsregionerna är medborgarna integrerade åtminstone i den meningen att de flesta har någon typ av mobilitet eller anknytning som gäller någon annan kommun i stadsregionen. De boende i Göteborgsregionen är dock allra mest integrerade. Vanligast är att man har släktskaps- eller vänskapsband med boende i andra kommuner men särskilt i Göteborgsregionen är det också vanligt att man pendlar över kommungräns och tidigare har varit bosatt i en annan kommun i regionen.

Ytterligare ett uttryck för den stadsregionala integrationen är förekomsten av interkommunala samarbeten. Dessa avspeglar att det finns kollektiva problem som kräver samordnade lösningar. Sådana samarbeten finns i bägge regionerna. *Göteborgsregionens kommunalförbund* (GR) är ett samarbetsorgan mellan de 13 kommunerna med uppgifter i fråga om regionplanering, miljö, trafik, arbetsmarknad, välfärd och socialtjänst, kompetensutveckling, validering samt utbildning och forskning. GR är regionplaneorgan och har också hand om gemensam intagning till kommunernas gymnasieskolor. Det är också

ett forum för idé- och erfarenhetsutbyte. *UmeåRegionen* har ett mindre formaliserat samarbete genom att det inte är ett kommunalförbund utan i stället bygger på en överenskommelse mellan de sex⁴ kommunerna (Lidström 2005). Samarbeten sker inom specifika områden i syfte att uppnå synergier och bättre resursutnyttjande. Detta omfattar bl.a. offentlig förvaltning, turism, regional utveckling och marknadsföring.

Alla mått på stadsregional integration pekar i samma riktning: Den stadsregionala integrationen är stark och påtaglig inom Göteborgsregionen men även Umeåregionen präglas av viss integration. De lägre värdena för Umeåregionen har i hög grad att göra med att denna är mindre, att Umeå kommun är befolkningsmässigt dominerande inom regionen och att den urbana sammanvävningen pågått under längre tid i Göteborgsregionen.

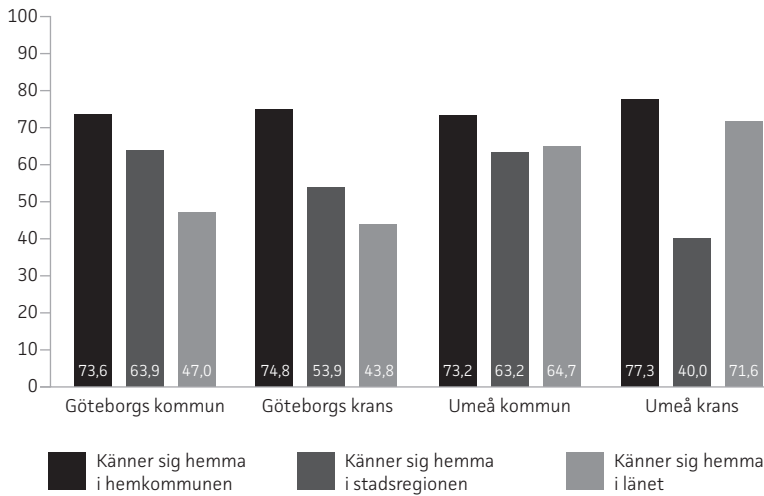
Finns det en stadsregional identitet?

Det andra kriteriet handlar om medborgarnas identifikation med ett stadsregionalt territorium eller åtminstone att man känner hemhörighet i ett större område än bara den egna kommunen. Att individer kan känna större eller mindre identifikation, sammankoppling eller hemhörighet med ett specifikt territorium har i allt högre grad uppmärksamats inom samhällsforskningen (Laczko 2005; Lewicka 2011, Westin 2015). Såväl kvalitativa som kvantitativa metoder har tillämpats för att undersöka detta.

I enkätstudien användes flera olika frågor för att fånga in medborgarnas territoriella identitet. Det gällde dels frågor om i vad mån man känner att man hör hemma på ett specifikt territorium, dels frågor om vad man "känner att man är" i territoriellt avseende. I figur 1 sammanfattas några svar på frågan om hemhörighet. Knappast förvånande känner man sig mest hemma i den egna kommunen. Den stadsregionala hemhörighetskänslan är också hög, framför allt i de bägge stadsregionernas centralkommuner. Den är dock lägre i kranskommunerna, framför allt i Umeås krans. Sannolikt hänger dessa skillnader samman med att det som visades i tabell 1, dvs. att medborgarna är så mycket mer sammanvävda i den större stadsregionen. Sammanvävningen har också pågått under längre tid i Göteborgsregionen än i Umeåregionen. En skillnad är också det finns mycket skog och landsbygd mellan Umeå och kranskommunerna medan Göteborg bebyggelsemässigt vuxit samman med flera av de näraliggande kommunerna. Därmed borde även känslan av tillhörighet till stadsregionen bli starkare. Påtagliga skillnader finns också i fråga om hemhörigheten i länen. Denna är starkare i Västerbotten än i det förhållandevis nybildade Västra Götaland.

4 Det bör noteras att även Örnsköldsvik numera knutits till UmeåRegionen, trots att kommunen inte ingår i samma arbetsmarknadsområde som Umeå. I stället får dess medlemskap ses som en politisk markering och en förväntning om en framtida regionförstoring.

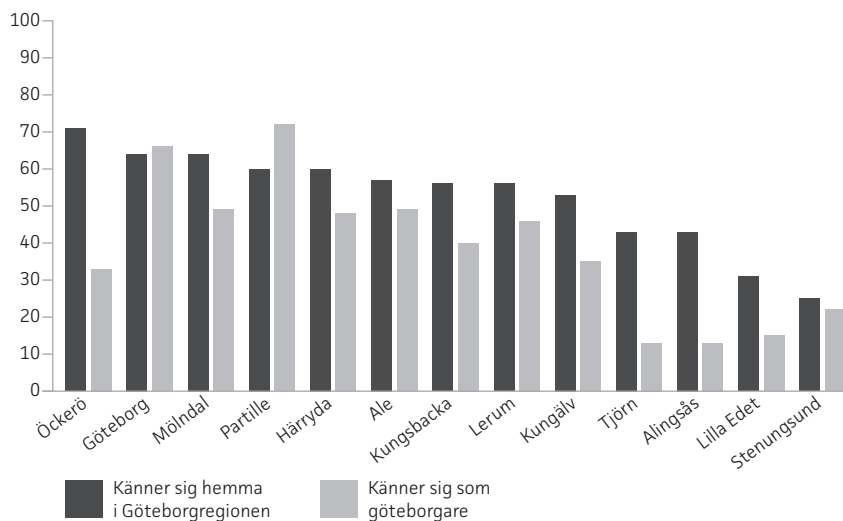
Figur 1. Känsla av hemhörighet i hemkommunen, stadsregionen och länet (procent)

Anmärkning: Den övergripande fråga som ställdes var "Hur väl känner du dig hemma i dessa geografiska områden", följt av specifika frågor om territorier av olika skala. Frågan om stadsregionen gällde "Göteborgsregionen" resp "Umeåregionen" och frågan om länet gällde "Västra Götaland" respektive "Västerbottens län".

Ett annat uttryck för en gemensam tillhörighet är i vad mån man i stadsregionen känner sig som göteborgare respektive umeåbo. Man skulle ju kunna förvänta sig att endast de som bor i staden Göteborg respektive Umeå känner igen sig i dessa beteckningar, men våra undersökningar visar faktiskt att denna känsla sträcker sig långt utanför stadens gränser. Denna tendens är dock svagare i Umeås än i Göteborgs kranskommuner. Ungefär 66 procent av de som bor i Göteborgs kommun och 40 procent av de boende i dess kranskommuner anger att de känner sig som göteborgare. Motsvarande siffror för känslan att vara umeåbo är 70 procent i Umeå kommun men bara 11 procent av de boende i Umeås kranskommuner. Det finns också påtagliga skillnader mellan kommunerna, vilket i figur 2 illustreras med avseende på kommunerna i Göteborgsregionen.

Figur 2. Känsla av hemhörighet i Göteborgsregionen respektive att känna sig som göteborgare (procent)

Anmärkning: Frågorna gällde "Hur väl känner du dig hemma i Göteborgsregionen" respektive "I vad mån passar beteckningen Göteborgare in på vad du känner att du är"? Tabellen anger andel som svarat 6 eller 7 på en skala från 1 (inte alls hemma respektive passar inte alls) till 7 (helt hemma respektive passar helt och fullt).

Både känslan av hemhörighet i Göteborgsregionen och att känna sig som göteborgare är mycket stark bland dem som bor i Göteborgs kommun. Bägge beteckningarna är också gångbara i de kommuner som gränsar till Göteborg, medan de är något svagare i de yttre kommunerna Tjörn, Alingsås, Lilla Edet och Stenungsund. Det är notabelt att de som bor på Öckerö inte har så stark göteborgsidentitet men däremot har de den starkaste stadsregionala tillhörighetskänslan. Dessutom känner sig partilleborna som göteborgare t.o.m. i högre grad än göteborgsborna själva!

Sammanfattningsvis tyder analyserna på en hög grad av stadsregional identitet, men återigen framträder skillnader mellan Göteborgsregionen och Umeåregionen. Framför allt är den stadsregionala identiteten svagare i Umeås kranskommuner.

Politiskt intresse och orientering över kommungränsen

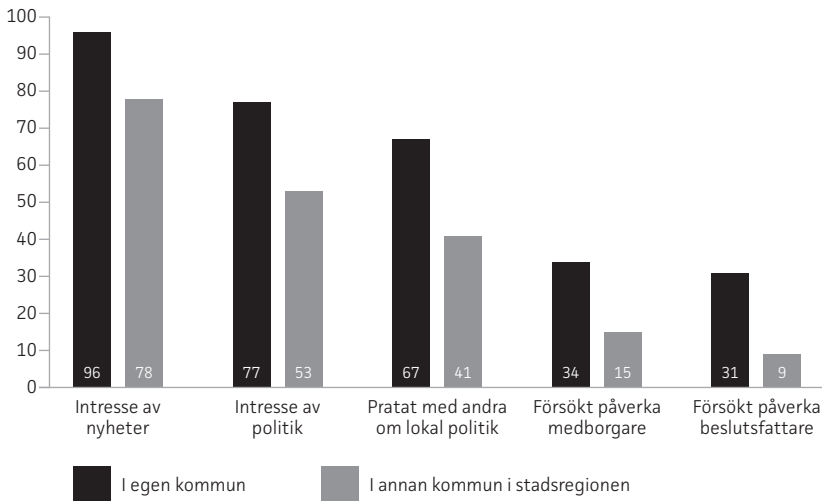
För att ett legitimt politiskt styre för hela stadsregionen ska kunna vara aktuellt förväntade vi oss att medborgarna har en politisk orientering som sträcker sig utanför den egna kommunen. Detta kan ses som en viktig komponent i ett stadsregionalt medborgarskap och lägger grunden för ett politiskt engagemang i stadsregionen som helhet. Utan sådant blir det också svårt för direktvalda beslutsfattare att med sina medborgare kunna diskutera politiska prioriteringar

mellan olika delar av stadsregionen. Den politiska orienteringen kan ses som en steg med olika nivåer av engagemang, i analogi med participationsstegar (Arnstein 1969, Norris 2002). Vi tänker oss då att varje steg representerar ytterligare en fördjupning av det politiska engagemanget.

Det enklaste och minst krävande är att vara intresserad av nyheter om kommunen. Nästa nivå är ett politiskt intresse av det som föregår i kommunen. Ytterligare högre grad av engagemang visar den som diskuterar med andra om kommunalpolitiska frågor. Därefter följer försök att påverka andra medborgares uppfattningar och slutligen faktiska försök att påverka beslutsfattare i form av politiker eller tjänstemän.

I enkäten frågade vi medborgarna i vad mån man utfört var och en av dessa aktiviteter under det senaste året både i förhållande till hemkommunen och gentemot någon annan kommun i stadsregionen. Det sammantagna resultatet av dessa frågor för bägge stadsregionerna redovisas i figur 3.

Figur 3. Politisk orientering mot den egna kommunen och andra kommuner i stadsregionen. Sammantaget för Göteborgsregionen och Umeåregionen (procent)

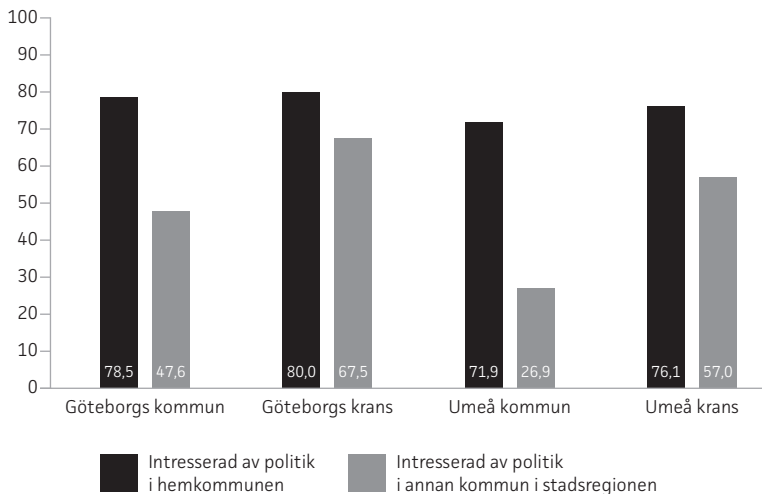

För varje steg på engagemangstrappan är det vanligast med en orientering mot den egna kommunen men den politiska orienteringen mot andra kommuner är ändå påtaglig. Två tredjedelar är intresserade av nyheter om någon annan kommun, mer än hälften har ett intresse för politik i någon annan kommun och en stor del har också diskuterat politiska frågor som gäller annan kommun. Det är också notabelt att de olika formerna av engagemang följer den förväntade trappstegsliknande formen.

I figur 4 jämförs centralkommuner och kranskommuner i de bägge stadsregionerna i fråga om en komponent i engagemangstrappan, nämligen intresse

för lokal politik. Intresset för politik i hemkommunen ligger på en hög och jämn nivå, utan några egentliga skillnader mellan olika typer av kommuner. Däremot råder påtagliga skillnader när det handlar om intresse för politik i andra kommuner i stadsregionerna. På samma sätt som visats i de tidigare analyserna är detta intresse starkare i Göteborgsregionen än i Umeåregionen, men till skillnad från tidigare mönster är den statsregionala orienteringen starkare i kranskommunerna än i centralkommunerna (se också Lidström 2013). Särskilt tydligt är detta i Göteborg, där två tredjedelar av invånarna i kranskommunerna är intresserade av politiska förhållanden i någon grannkommun. Detta är säkerligen ett uttryck för att lokalpolitiken i Göteborg genom stadens storlek och betydelse blir mer relevant även för de kringboende. De som bor i centralkommunen är inte i samma utsträckning väl orienterade om politiken i kranskommunerna, även om nästan hälften av de som bor i Göteborgs kommun uttrycker sådant intresse.

Figur 4. Intresse för politik i den egna kommunen och i någon annan kommun i stadsregionen, i Göteborgsregionen och Umeåregionen och fördelat på boende i centralkommuner och kranskommuner (procent)

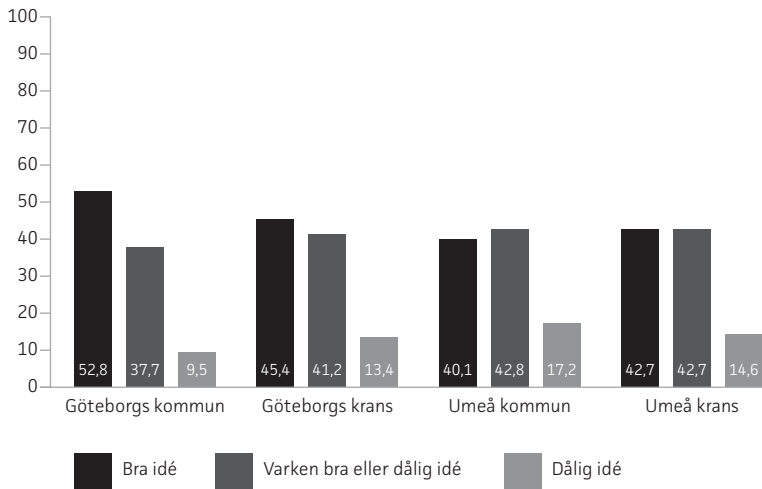
Anmärkning: Figuren redovisar andel som anger sig vara mycket eller ganska intresserade av politik. Övriga svarsalternativ var: inte särskilt eller inte alls intresserad.

Återigen visar resultaten på påtagliga stadsregionala effekter. I fråga om politiskt intresse och orientering är dessa särskilt relevanta med tanke på att det handlar om befolkningen just i rollen som medborgare, dvs som politiskt intresserade och aktiva. Skillnaderna mellan den större och mer integrerade Göteborgsregionen och Umeåregionen följer samma mönster som tidigare, men den stadsregionala orienteringen är starkast bland de som bor i kranskommunerna.

Vill medborgarna ha direktvalda stadsregioner?

Vårt fjärde kriterium för att direktvalt stadsregionalt styre ska kunna vara legitimt är att medborgarna själva vill ha ett sådant. Även detta har vi frågat om i våra undersökningar och svaret på denna fråga redovisas i figur 5.

Figur 5. Medborgarnas uppfattningar i fråga om att inrätta ett direktvalt organ för hela stadsregionen i Göteborgsregionen och Umeåregionen, fördelat på boende i centralkommuner och kranskommuner (procent)

Anmärkning: Frågan ställdes i form av ett påstående "Det behövs ett direktvalt organ som kan fatta beslut om sådant som gäller hela Göteborgsregionen/Umeåregionen". Olika beteckningar på regionen användes i enkätversionerna i de bägge regionerna.

Resultatet från denna fråga visar genomgående på en förvånansvärt positiv inställning till att inrätta nya direktvalda organ för stadsregionen. Även om en stor andel är indifferent överväger de positiva svaren klart över de negativa bland dem som har en uppfattning och det gäller både i Göteborgsregionen och i Umeåregionen. Mönstret är också detsamma i både centralkommuner och kranskommuner. Även här slår dock regionstorleken igenom i någon mån genom att de som bor i Göteborgsregionen är särskilt positiva och allra mest välvilliga är de som bor i Göteborgs kommun.

Svaren förvånar, inte minst med tanke på de genomgående negativa attityder som medborgarna i andra sammanhang uppvisat i fråga om att inrätta större regioner. Attitydundersökningar har visat att det inte finns något folkligt stöd för sådana organ i Sverige (Lidström 2009, Nilsson 2016). Som nämndes inledningsvis har medborgarna i många andra länder avvisat förslag om att införa direktvalda beslutsorgan för hela stadsregioner. Även om vår fråga inte innehåller någon närmare beskrivning av vilka funktioner dessa beslutsorgan skulle ha, eller om ett införande skulle ha konsekvenser för andra nivåer, kan svaren ändå ses som uttryck för att det finns en förståelse bland medborgarna om att stadsregioner behöver styras på ett demokratiskt legitimt sätt.

Att det finns stöd för ett starkare stadsregionalt perspektiv blir också tydligt när vi frågar medborgarna om vilka uppgifter som bör vara rent kommunala och vilka som bör samordnas mellan kommunerna i stadsregionerna.

Tabell 2. Medborgarnas uppfattningar om vilka policyområden som bör samordnas mellan kommunerna i stadsregionen (procent)

Policyområde	Göteborgsregionen		Umeåregionen		Totalt
	Staden	Kransen	Staden	Kransen	
Kollektivtrafik	73,5	73,5	59,8	68,9	73,5
Miljöverksamhet	69,9	67,9	66,4	59,6	67,9
Näringslivsutveckling	68,1	63,9	59,7	52,2	63,9
Räddningstjänst	62,3	61,0	57,4	46,1	61,0
Turistinformation	57,8	55,1	60,0	48,9	55,1
Stöd för socialt utsatta	56,9	55,0	54,2	52,8	55,0
Gymnasieskola	55,1	54,7	52,8	57,3	54,7
Kulturverksamhet	56,1	53,7	49,7	55,6	53,7
Renhållning och avfall	50,9	45,9	43,9	34,4	45,9
Anläggningar för idrott/fritid	48,8	44,7	35,3	31,5	44,7
Äldreomsorg	45,7	40,9	35,2	24,4	40,9
Lokalisering av köpcentra/affärer	45,0	39,6	28,4	22,5	39,6
Marknadsföring av kommunen	42,3	37,3	41,0	31,1	37,3
Skötsel av gator och vägar	42,3	36,9	32,5	26,7	36,9
Grundskola	36,8	32,0	27,6	24,7	32,0
Planering av bostadsområden	39,5	31,2	20,5	13,5	31,2
Barnomsorg	32,9	28,4	24,8	18,9	28,4

Anmärkning: Frågan löd: "Kommuner kan välja att antingen sköta uppgifter helt på egen hand eller att samarbeta med varandra för att samordna uppgifterna". Vilken är Din uppfattning om hur det bör vara i [Göteborgs/Umeå]regionen? Var vänlig ange för var och en av följande uppgifter." Svarsalternativen var "Uppgiften bör skötas av varje kommun för sig i regionen", "Uppgiften bör samordnas mellan kommunerna i regionen" och "Ingen uppfattning". I tabellen redovisas andel som anger att uppgiften bör samordnas mellan kommunerna i regionen.

Svaren visar att medborgarna i bägge stadsregionerna har en förhållandevis klar uppfattning om vad som kräver ett större territoriellt ansvar än det rent kommunala. Åtskilliga av de områden som nämns som områden för samarbeten mellan kommuner är tydligt gränsöverskridande, såsom kollektivtrafik, miljöverksamhet, näringslivsutveckling och räddningstjänst. Däremot anser man att kommunerna fortsatt bör ha eget ansvar för bl.a. barnomsorg, planering av bostadsområden och grundskola. Det finns vissa skillnader mellan stadsregionerna och mellan stad och krans men huvudmönstret är förhållandevis entydigt.

En stadsregional regionreform?

De förslag som hittills lanserats i fråga om hur Sverige bör regionaliseras har visserligen innefattat att regiongränser inte bör dras genom lokala arbetsmarknadsområden (Ansvarskommittén 2007) men de har inte explicit utgått ifrån ett stadsregionalt Sverige som en grund för att bygga regioner. Det finns emellertid flera fördelar med att börja med stadsregionerna vid skapandet av nya regioner. Det vore ett sätt att bättre ta vara på den tillväxtkraft som urbaniseringen genererar samtidigt som det kollektiva problemhanterandet bättre anpassas till att dessa problem i tilltagande grad har en stadsregional utbredning. Såsom visats i denna studie finns det dessutom goda förutsättningar för att sådana beslutsorgan skulle ha demokratisk legitimitet.

I ett sådant perspektiv bör man också väga in att det finns stora delar av landet som inte växer och där andra typer av utvecklingsinsatser behövs. Den post-industriella urbaniseringen präglas av att den förhållandevis tydligt separerar kommuner i sådana som ökar och sådana som minskar i befolkning. De som växer är storstadsregionerna med omland samt de som har universitet eller högskola. Dessutom ökar också befolkningen i en del andra kommuner som kan dra nytta av specifika nischer i det post-industriella samhället, t.ex. de som har väsentliga rekreativvärden samt ett antal gränskommuner mot Norge (Lidström 2015). Utvecklingen tycks också vara förhållandevis stabil i den meningen att de som växer gjort det under lång tid medan kommuner som tappar i befolkning även gjort detta tidigare (Holm m fl 2013).

Olikheterna i utvecklingsförutsättningar skulle också kunna vara ett argument för att pröva en asymmetrisk form av regionalisering med två typer av regioner – stadsregioner och landsbygdsregioner. I en mening bryter detta mot det enhetliga kommunbegrepp som infördes 1971, men samtidigt kan det hävdas att principen redan övergivits i och med att det i praktiken finns två typer av sekundärkommuner – landsting och regioner – som har olika ansvars- och kompetensområden. Olika typer av beslutsorgan för stadsregioner och landsbygd är inte nytt utan har tidigare tillämpats i bl.a. Storbritannien, som fram till 1986 hade metropolitan counties i sex storstadsområden och county councils i resten av landet.

De tidigare redovisade beräkningarna om förändring av antalet arbetsmarknadsområden och befolkningens utveckling visar att de åtta största arbetsmarknadsområdena år 2030 kommer att omfatta totalt 180 kommuner och rymma nästan 80 procent av Sveriges befolkning.⁵ Ingen av dessa finns

5 De åtta stadsregionerna är Stockholm-Solna, 3,5 milj. inv., 52 kommuner; Göteborg-Mölndal, 1,7 milj. inv., 34 kommuner; Malmö-Lund, 1,5 milj. inv., 33 kommuner; Linköping-Norrköping, 470 000 inv., 12 kommuner; Örebro-Kumla, 305 000 inv., 12 kommuner; Jönköping-Nässjö, 300 000 inv. 11 kommuner; Skövde-Skara, 260 000 inv., 13 kommuner och Karlstad-Hammarö, 260 000 inv., 13 kommuner. Se not 1 och 2 för underlaget till befolkningsprognosen och beräkningen av arbetsmarknadsområdenas omfattning.

i Norrland eftersom avstånden mellan kuststäderna är för långa för att ett gemensamt arbetsmarknadsområde skall uppstå. Med bättre kommunikationer, bl.a. tillkomsten av en Norrbottniabana, finns dock goda förutsättningar för en stadsregion längs norrlandskusten bestående av arbetsmarknadsområdena kring kuststäderna från Sundsvall till Luleå. Ett sådant skulle omfatta 20 kommuner med sammanlagt 650 000 invånare. Dessa totalt nio stadsregioner skulle sammantaget rymma 86 procent av Sveriges befolkning och omfatta 200 kommuner. Att regionerna är olika stora är inget större problem, så länge de är funktionella. I takt med att de lokala arbetsmarknadsområdena växer kan sedan stadsregionernas gränser justeras.

De återstående 16 procenten av befolkningen finns i 90 kommuner. De allra flesta av dessa är mindre glesbygdskommuner men här finns också ett antal medelstora städer. Dessa skulle kunna delas in i 4-5 landsbygdsregioner med medelstora städer som centralorter. Medan stadsregionerna i allt väsentligt skulle få lita till sin egen utvecklingskraft kunde landsbygdsregionernas utveckling ges mer riktad stöd. En uppdelning i två typer av regioner gör det också rimligt att tänka mer asymmetriskt i fråga om uppgiftsfördelningen mellan kommuner och regioner. I stadsregionerna skulle kommunerna få lämna ifrån sig uppgifter som är stadsregionalt gränsöverskridande till den regionala nivån (t.ex. fysisk planering, gymnasieskola, brandförsvar och miljöskydd) och dessa får därmed ett mer begränsat lokalt uppdrag. Kommunerna i landsbygdsregionerna kunde behålla de uppgifter de har idag. Ett resultat av denna asymmetri blir därmed också att stadsregionerna skulle få betydande uppgifter medan landsbygdsregionernas ställning skulle bli svagare. Landstingens nuvarande ansvar för hälso- och sjukvården kunde överföras till de nya regionerna men ansvaret för större sjukhus skulle hamna i stadsregionerna. Regionsjukvården i stort kunde dock vara en gemensam angelägenhet mellan flera regioner – både stadsregioner och landsbygdsregioner.

En tydlig fördel med ett system av detta slag är att regionerna skulle ha hög demokratisk legitimitet samtidigt som det skulle bejaka urbaniseringens utvecklingspotential. Landsbygdsregionerna kunde ges förutsättningar att utvecklas på egna villkor, med större självständighet och med statligt och europeiskt utvecklingsstöd, utan att behöva befinna sig i urbaniseringens skugga. Stadsregioner skulle i hög grad få lita till sin egen potential även om de kan behöva stöd för de infrastrukturinvesteringar som krävs för att klara den fortsatta regionförstoringen.

Slutsatser och implikationer

Syftet med denna studie har varit att undersöka förutsättningarna för att etablera demokratiskt legitima beslutsenheter för stadsregioner i ett svenskt sammanhang. Fyra kriterier, genererade från teoribildningen kring demos har varit

utgångspunkt. För att det ska vara demokratiskt legitimt att inrätta sådana beslutsorgan krävs – enligt dessa kriterier – väl integrerade stadsregioner, tydlig medborgerlig identifikation med stadsregionen, att medborgarna har en politisk orientering mot andra kommuner i stadsregionen och mot stadsregionen som helhet samt att det finns ett medborgerligt stöd för att inrätta beslutsorgan för stadsregionen som helhet.

Som grund för prövningen har analyser utförts på basis av enkätundersökningar bland slumpmässigt utvalda medborgare i Göteborgsregionen och Umeåregionen. Givet de kriterier vi angett visar resultaten entydigt på att det finns en grund för etablerandet av direktvalda stadsregionala beslutsenheter, åtminstone i Göteborgsregionen men sannolikt även i Umeåregionen. Mycket talar för att dessa resultat inte är unika för de studerade fallen utan skulle kunna gälla för Sverige som helhet, men vi kan inte i formell mening hävda att så är fallet. Det går visserligen att rikta invändningar både mot kriterierna och frågekonstruktionerna men under alla förhållanden indikerar resultaten att frågan om den lokala och regionala politiska organiseringen behöver prövas på nytt. Stadsregionernas tilltagande betydelse gör denna fråga ständigt mer aktuell. Det är också möjligt att tänka sig en regionreform som tar sin utgångspunkt i de större stadsregionerna och vi har här skisserat några drag i en möjlig sådan reform som i väsentliga avseenden avviker från den regiondebatt som hittills förts i Sverige.

Analysen i denna artikel skulle kunna vara en berättelse om sega institutionella strukturer. Allt verkar så upplagt för att ta stadsregioner som utgångspunkt för en reformering av den svenska kommun- och regionkartan, men detta sker inte. Hur kan det komma sig? Det enkla svaret är att den nuvarande ordningen har så starka företrädare och försvaras av välorganiserade intressen att frågan om stadsregionernas betydelse inte ens hamnar på den politiska dagordningen. Trots att Sverige sedan några år befinner sig i ett formativt skede i fråga om den regionala indelningen förmår dessa intressen blockera alla tankar på att utgå ifrån några av samtidens allra starkaste strukturella förändringstrender – urbaniseringen och regionförstoringen. Frågan är bara hur länge det går att hålla emot.

Referenser

Andersson, Åke E., 1985. *Kreativitet – StorStadens Framtid*. RTK.

Ansvarskommittén, 2007. *Hållbar samhällsorganisation med utvecklingskraft*. SOU 2007:10. Stockholm.

Arnstein, Sherry, R., 1969. "A ladder of citizen participation", *Journal of the American Institute of Planners*, 35(4), s. 216-24.

Arrhenius, Gustaf (ed.), 2005. "The boundary problem in democratic theory", in *Democracy unbound: Basic explorations*. Stockholm: Filosofiska institutionen, Stockholms universitet.

- Briffault, Richard, 1996. "The local government boundary problem in metropolitan areas", *Stanford Law Review*, 48(5), s. 1115-1171.
- Dahl, Robert A., 1970. *After the revolution? Authority in a good society*. New Haven: Yale University Press.
- Dahl, Robert A., 1989. *Democracy and its critics*. New Haven: Yale University Press.
- Dahl, Robert A. & Tufte, Edward R., 1973. *Size and democracy*. Stanford: Stanford University Press.
- Ernman, Eva, 2014. "The Boundary Problem and the Ideal of Democracy", *Constellations*, 21(4), s. 535-546.
- Feiock, Richard C., 2013. "The Institutional Collective Action Framework", *Policy Studies Journal*, 41(3), s. 397-426.
- Florida, Richard, 2002. *The Rise of the Creative Class*. New York: Basic Books.
- Florida, Richard, 2005. *Cities and the creative class*. New York: Routledge.
- Holm, Einar, Karlsson, Svante, Strömngren, Magnus & Westin, Kerstin, 2013. *Vad ska man ha ett land till? Matchning av bosättning, arbete och produktion för tillväxt*. Vinnova Rapport VR 2013:06.
- Indelningskommittén, 2016. *Regional indelning – tre nya län*. SOU 2016:48.
- Jacobs, Jane, 1969. *The Economy of Cities*. New York: Vintage.
- Jacobs, Jane, 1984. *Cities and the Wealth of Nations. Principles of Economic Life*. New York: Vintage.
- Kantor, Paul & Savitch, H.V., 2010. "The Politics of City Regions in Comparative Perspective", *Métropoles*, no 7.
- Karlsson, Charlie & Olsson, Michael, 2006. "The identification of functional regions: Theory, methods, and applications", *Annals of Regional Science*, 40, s. 1-18.
- Krugman, Paul, 1991. *Increasing returns and economic geography*. No. w3275. National Bureau of Economic Research.
- Kübler, Daniel & Heinelt, Hubert, 2006. "Metropolitan governance, democracy and the dynamics of place", in Heinelt, Hubert & Kübler, Daniel (eds.), *Metropolitan Governance. Capacity, democracy and the dynamics of place*. London and New York: Routledge.
- Laczko, Leslie S., 2005. "National and local attachments in a changing world system: Evidence from an international survey", *International Review of Sociology: Revue Internationale de Sociologie*, 15, s. 517-528.
- Lefèvre, Christian, 1998. "Metropolitan government and governance in western countries: a critical review", *International Journal of Urban and Regional Research*, 22(1), s. 9-25.
- Lefèvre, Christian & Weir, Margaret, 2012. "Building Metropolitan Institutions", in Mossberger, Karen, Clarke, Susan E. & John, Peter (eds), *The Oxford Handbook of Urban Politics*. Oxford: Oxford University Press.
- Lewicka, Maria, 2011. "Place attachment: How far have we come in the last 40 years?", *Journal of Environmental Psychology*, 31, s. 207-230.
- Lidström, Anders, 2005. "Urban-Regional Cooperation: The Case of Umeå in Sweden", in Hendriks, Frank, van Stipdonk, Vincent & Tops, Pieter (eds), *Urban-Regional governance in the European Union. Practices and prospects*. Amsterdam: Elsevier.
- Lidström, Anders, 2009. "Vill norrlänningarna ha större regioner?", i Lidström, Anders (red.), *Kan norra Sverige regionaliseras? Forskningsrapporter i statsvetenskap vid Umeå universitet 2009:2*. Statsvetenskapliga institutionen, Umeå universitet.

- Lidström, Anders, 2010. "Citizens' inter-municipal political orientations: evidence from Swedish city-regions", *Urban Studies*, 47(10), s. 2093-2109.
- Lidström, Anders, 2013. "Citizens in City-Regions: Political Orientations Across Municipal Borders", *Urban Affairs Review*, 49(2), s. 282-306.
- Lidström, Anders, 2015. "Växande kommuners utmaningar", i Sveriges Kommuner och Landsting (red.), *Urbanisering. Utmaningar för kommuner med växande och minskande befolkning*. Stockholm: Sveriges Kommuner och Landsting.
- List, Christian & Koenig-Archibugi, Mathias, 2010. "Can there be a global demos? An agency-based approach", *Philosophy & Public Affairs*, 38(1), s. 76-110.
- Lowndes, Vivien, 1995. "Citizenship and urban politics", in Judge, David, Stoker, Gerry & Wolman, Harold (eds), *Theories of urban politics*. London: Sage.
- Nilsson, Lars, 2011a. *Efter industrialismen. Urbanisering och tätortsutveckling i Sverige 1950-2005*. Stads- och kommunhistoriska institutet, Historiska institutionen, Stockholms universitet.
- Nilsson, Lars, 2011b. "North and South in Western European Urban Development, 1950-2000", in Nilsson, Lars (ed.), *The Coming of the Post-Industrial City. Challenges and Responses in Western European Urban Development since 1950*. Stads- och kommunhistoriska institutet, Historiska institutionen, Stockholms universitet.
- Nilsson, Lennart, 2016. *Regionerna och den svenska flernivådemokratin*. Rapport 2016:25. Göteborg: SOM-institutet.
- Norris, Pippa, 2002. *Democratic Phoenix. Reinventing political action*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Nutek, 2006. *Framtidens arbetsmarknadsregioner – Ett uppdrag från Ansvarskommittén*. R 2006:18.
- Organization for Economic Co-operation and Development (OECD), 2002. *Redefining territories – The functional regions*. Paris: OECD.
- Roos, Katarina & Lidström, Anders, 2014. "Local policies and local government legitimacy. The Swedish case", *Urban Research & Practice*, 7(2), s. 137-152.
- Sancton, Andrew, 2008. *The limits of boundaries: Why city-regions cannot be self-governing*. Kingston, ON, Canada: McGill-Queen's University Press.
- Savitch, Hank & Vogel, Ronald K., 2009. "Regionalism and urban politics", in Davies, Jonathan S. & Imbroscio, David L. (eds), *Theories of Urban Politics*, 2nd ed. London: Sage.
- Saward, Michael, 1998. *The terms of democracy*. Cambridge: Polity Press.
- Sellers, Jefferey & Hoffmann-Martino, Vincent, 2009. "Metropolitan governance", in *United cities and local governments, Decentralization and local democracy in the world*. Barcelona: UCLG.
- Schmidt, Vivien, A., 2013. "Democracy and Legitimacy in the European Union Revisited: Input, Output and 'Throughput'", *Political Studies*, 61(1), s. 2-22.
- SOU 1961:9. *Principer för en ny kommunindelning*. Stockholm: Statens offentliga utredningar.
- Storper, Michael, 1997. *The regional world: territorial development in a global economy*. Guilford Press, New York.
- Westin, Kerstin, 2015. "Place attachment and mobility in city regions", *Population, Space and Place*. DOI: 10.1002/psp.1949
- Whelan, Fredrick, G., 1983. "Prologue: Democratic theory and the boundary problem", *Nomos*, 25, s. 13-47.

Widberg, Jan, 1979. *Från socken till kommunblock: en studie av kommunala indelningar och indelningsreformer i Sverige*. Kommunaldemokratiska kommittén – Rapport från Kommunaldemokratiska forskningsgruppen, 2.

Zimmerbauer, Kaj, 2011. "From Image to Identity: Building Regions by Place Promotion", *European Planning Studies*, 19(2), s. 243-260.